

ΤΟ ΒΗΜΑ – Είναι ο επαγγελματικός πραγματισμός μοναδικό ζητούμενο σε μία καλή εκπαίδευση;

Posted on [November 14, 2023](#) by [Costas Papachristou](#)

Το εκπαιδευτικό σύστημα επικρίνεται συχνά για την αδυναμία του να παρακολουθήσει την αγορά και να προσαρμοστεί στις ανάγκες της. Είναι όμως ο επαγγελματικός πραγματισμός το μοναδικό ζητούμενο σε μία εκπαίδευση που υπηρετεί υψηλότερες ανθρώπινες αξίες;

Ο θείος μου ο Νικήτας ήταν Μηχανικός, σπουδαγμένος στο Πολυτεχνείο. Θα πρέπει να υπήρξε, διαχρονικά, ο φανατικότερος αναγνώστης του «Βήματος»! Όσο ζούσε, τον επισκεπτόμουν τακτικά και του διάβαζα τα κείμενά μου στην ηλεκτρονική έκδοση (παλιά «καραβάνα», δεν γνώριζε από υπολογιστές). Τα άκουγε πάντα με προσοχή. Και πάντα, μετά το τέλος της ανάγνωσης, έκανε το (αναμενόμενο) σχόλιο: *«Τι τα θέλεις, τώρα, και τα γράφεις αυτά κι εκτίθεσαι;»*

Ο θείος μου ανήκε σε εκείνη τη γενιά που μπορούσε άνετα μετά τις σπουδές να βρει μια θέση στο δημόσιο. Διορίστηκε, μα δεν κάθισε για πολύ. Προτίμησε, τελικά, να εργαστεί στη βιομηχανία, που πρόσφερε πολύ περισσότερα χρήματα και καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης.

Έχοντας ζήσει τις σκληρές εμπειρίες ενός πολέμου και μιας Κατοχής όπου «ζωή» έφτασε να σημαίνει «επιβίωση», ο θείος είχε υιοθετήσει απόλυτα τον μεταπολεμικό πραγματισμό της εποχής. Έτσι, για παράδειγμα, αν κάποιος νέος τού έλεγε ότι σκόπευε, π.χ., να σπουδάσει Φιλοσοφία, είναι βέβαιο ότι θα του έθετε το ρητορικό

ερώτημα: «Και τι δουλειά θα βρεις να κάνεις όταν τελειώσεις τις σπουδές σου;» Με άλλα λόγια, πόση φιλοσοφία μπορεί να «καταναλώσει» η αγορά εργασίας; Τη ρητορική φύση του ερωτήματος αναδεικνύει ακόμα περισσότερο στις μέρες μας το γεγονός ότι, σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, όλο και λιγότεροι φοιτητές, διεθνώς, στρέφονται προς τις ανθρωπιστικές σπουδές. Ο λόγος είναι, φυσικά, ότι οι σχετιζόμενες επιστήμες «δεν πληρώνουν».

Γενικά μιλώντας, η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι σήμερα προϋπόθεση επιβίωσης. Και, με το ξέσπασμα της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στη χώρα μας, κλιμακώθηκε μία αντίληψη σύμφωνα με την οποία πρωταρχικός – αν όχι μοναδικός – σκοπός της εκπαίδευσης είναι η προετοιμασία ενός νέου ανθρώπου για την ένταξή του στην αγορά.

Αναντίρρητα, η αγορά είναι ο στίβος όπου ο νέος θα αναζητήσει την ευκαιρία για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς ζωής και κοινωνικής καταξίωσης. Το ζήτημα είναι κατά πόσον η εκπαίδευση θα πρέπει να περιορίσει τον ρόλο της στην υπηρετήση αυτών και μόνο των στόχων, με δεδομένο ότι η επιβίωση είναι αναγκαία προϋπόθεση αλλά όχι επαρκής συνθήκη για μία ολοκληρωμένη ζωή. Η επίτευξη αυτής της ολοκλήρωσης υπήρξε πάντα η βασική αποστολή της παιδείας, ενός θεσμού που υπερβαίνει εκείνον της εκπαίδευσης. Γιατί, εκτός από την παροχή αναγκαίων γνώσεων, η παιδεία στοχεύει σε κάτι ανώτερο από την επιβίωση: τη διάπλαση χαρακτήρων, την ανάπτυξη αυτοσυνειδησίας και τη διαμόρφωση αξιών ζωής!

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να παραθέσω ένα απόσπασμα από ένα παλιότερο κείμενό μου στο «Βήμα» (Δεκέμβριος 2015):

Ας φανταστούμε ένα ακραίο σενάριο: μία κοινωνία όπου το εκπαιδευτικό σύστημα είναι προσανατολισμένο αποκλειστικά στις ανάγκες της αγοράς. Ο άνθρωπος – μονάδα αντικαθίσταται βαθμιαία από τον άνθρωπο – εξάρτημα. Η ανθρώπινη μοναδικότητα, δηλαδή, υποκαθίσταται από την ανθρώπινη λειτουργικότητα, στο πλαίσιο ενός προκαθορισμένου συστήματος αξιών με το οποίο ο άνθρωπος καλείται να είναι (ή να γίνει) συμβατός προκειμένου να επιβιώσει.

Η μοναδικότητα τείνει έτσι να γίνει αναλώσιμο είδος. Για παράδειγμα, μία ηλεκτρική συσκευή μπορεί να είναι μοναδική στο είδος της σε ένα σπίτι, αν όμως πάψει να λειτουργεί σωστά αντικαθίσταται από άλλη παρόμοια. Το ίδιο, κατ'

αναλογία, κι ένας οποιοσδήποτε επαγγελματίας μέσα στο απρόσωπο, ισοπεδωτικό χωνευτήρι της αγοράς σε αυτή την υποθετική κοινωνία.

Επιστρέφοντας στον κόσμο του πραγματικού, θεωρώ αναγκαίο να θέσω μερικά ερωτήματα στα οποία οφείλουμε οι εκπαιδευτικοί να δώσουμε πειστικές απαντήσεις:

– Στο πλαίσιο του λειτουργήματός μας, διδάσκουμε στον μαθητή το «γιατί», ή μήπως περιοριζόμαστε όλο και περισσότερο στο «πώς»; Αναδεικνύουμε την αξία της γνώσης για τη γνώση με πρωταρχικό στόχο τη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων και την εσωτερική καλλιέργεια; Ενθαρρύνουμε την ανάπτυξη κριτικής σκέψης σε βάρος της απομνημόνευσης;

– Αφήνουμε περιθώρια στον μαθητή να αναδείξει και να αναπτύξει ιδιαίτερα προσωπικά χαρίσματα τα οποία δεν προορίζονται να εξυπηρετήσουν τη μελλοντική σχέση του με την αγορά, άρα σχετίζονται γενικότερα με τη ζωή και όχι στενά με την επιβίωση; Τον ενθαρρύνουμε να ανακαλύψει μέσα του αρετές που δεν κοστολογούνται, άρα δεν αγοράζονται ή πουλιούνται;

– Στην αποτίμηση του ρόλου μας ως δασκάλων, υφίσταται ακόμα η ανάπτυξη αυτογνωσίας ως κορυφαία αποστολή της εκπαίδευσης (κατά Σωκράτη), ή ο όρος κατάντησε να σημαίνει την ανακάλυψη δεξιοτήτων που θα καταστήσουν τον αυριανό πολίτη χρήσιμο (αν και ενδεχομένως αναλώσιμο) εξάρτημα του συστήματος της αγοράς;

– Εξηγούμε στον μαθητή ότι υπάρχει κάποια διαφορά ανάμεσα στο επάγγελμα και το λειτούργημα (με τη σημασία της υψηλής κοινωνικής προσφοράς), έτσι ώστε όταν τα δύο συνυπάρχουν, το πρώτο να μην επισκιάζει και εν τέλει καταργεί το δεύτερο;

– Και, τέλος, διδάσκουμε την αλληλεγγύη σαν αντίρροπη δύναμη στον ανταγωνισμό και σαν απαραίτητο συνεκτικό στοιχείο κάθε ανθρώπινης κοινωνίας;

Με βάση τις απαντήσεις μας σε ερωτήματα όπως τα παραπάνω, θα μπορέσουμε να αξιολογήσουμε το επίπεδο της προσφοράς μας στο λειτούργημα της εκπαίδευσης. Θα μπορέσουμε να διαγνώσουμε αν επάξια φέρουμε τον τίτλο του δασκάλου, ή αν θα πρέπει ενδεχομένως να περιοριστούμε, π.χ., σε αυτόν του καθηγητή. Αν είμαστε ταγμένοι στην αποστολή της διαμόρφωσης ανθρώπινης συνειδητότητας, ή αν απλά

λειτουργούμε ως χορηγοί πληροφορίας σε ανθρώπινους αποθηκευτικούς χώρους με στόχο την παραγωγή χρήσιμων μελλοντικών εργαλείων σε ένα σύστημα που καταπίνει την ατομικότητα...

Αυτά γράφαμε το 2015. Σήμερα το θέμα φαίνεται ακόμα περισσότερο επίκαιρο, καθώς, με βάση διεθνείς μελέτες, οι ανθρωπιστικές σπουδές διέρχονται κρίση. Όπως αναφέρει ένα άρθρο πανεπιστημιακής εφημερίδας στις ΗΠΑ, το οποίο έτυχε να διαβάσω πρόσφατα, πρόκειται για αληθινή «τραγωδία στην εκπαίδευση»! Ο θεός Νικήτας, βέβαια, ίσως θα το 'βλεπε αλλιώς...

ΤΟ ΒΗΜΑ